

3.3. Удосконалення інвестиційної діяльності у промисловості

В умовах загострення світової економічної кризи забезпечення стабільної діяльності та інвестування розвитку і модернізації промислового комплексу потребує здійснення системних заходів в економіці та її регіональних складових. Їх наслідком має стати спочатку відновлення, а потім прискорення економічного зростання шляхом підвищення конкурентоспроможності компаній. Узагальнення міжнародного досвіду дає змогу виокремити низку антикризових інструментів у наступних сферах.

Стабілізації економіки в цілому і промисловості зокрема та виводу їх з кризового стану на макроекономічному рівні сприятимуть антикризові заходи уряду, у т. ч. ті, що прийняті на вимоги МВФ, як умови отримання довгострокового кредиту stand-by (16 млрд дол США під 3,7 % річних), а саме:

- утримання інфляції 2009 р. до межі 17 % (2011 р. – до 5-7 %) шляхом інфляційного таргетування монетарними засобами;

- посилення монетарної політики через обмеження зростання монетарної бази та більш жорстких правил повернення кредитів підприємствами і населенням;
- нормалізація ситуації в банківській системі внаслідок більш жорсткого нагляду за банками, здійснення націоналізації та перепродажу після санації найбільш проблемних банків;
- утримання дефіциту держбюджету в межах 1 % за рахунок мораторію на збільшення соціальних виплат (з огляду на важкий характер перебігу кризи перед отриманням II та III траншу кредиту цю вимогу було знято);
- поновлення приватизаційних процесів в економіці та зняття мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення, збереження пільг для сільського господарства за сплатою ПДВ;
- припинення компенсування державою різниці між вартістю імпортованого газу та вартістю його реалізації підприємствам і населенню, що вивільнить з держбюджету значні кошти на стимулювання модернізації економіки;
- недопущення подальших різких коливань курсу національної валюти за допомогою інтервенцій НБУ, перехід до плаваючого валютного курсу, відміна валютного коридору.

До ефективних антикризових механізмів, що стимулюватимуть інвестиційну та інноваційну діяльність, можна віднести:

- цільове використання коштів стабілізаційного фонду, державного бюджету для надання пільгових кредитів стратегічно важливим промисловим підприємствам на модернізацію, або пролонгацію вже виданих (рефінансування з коштів стабілізаційного фонду) при тимчасовій неплатоспроможності позичальників;
- надання кредитів на завершення будівництва, профінансованого за рахунок іпотечних кредитів населення, здешевлення кредитів для малого та середнього бізнесу;
- припинення практики суто фіскального (для наповнення бюджету) використання прибутку державних промислових підприємств, яка позбавляє їх цього джерела розвитку;
- підвищення заробітної плати, у першу чергу кваліфікованим високопродуктивним працівникам, до рівня кращих світових аналогів для збільшення платоспроможності внутрішнього споживчого попиту;
- розробку механізму залучення фінансових ресурсів для модернізації житлово-комунального господарства поряд з реформою оплати його послуг та комунального транспорту в напрямі повного відображення в їх ціні вартості витрат, включно з інвестиційною складовою.

Стратегія інвестування у промислому виробництві має реалізуватися в напрямі прискорення його структурної перебудови шляхом пріоритетного розвитку галузей із високим ступенем переробки сировини для підвищення технологічного укладу: у гірничо-металургійному комплексі (ГМК) – підвищення переділів сталі, скорочення питомої ваги складальних виробництв на користь повноциклових високотехнологічних у машинобудуванні; більш глибока переробка сировини, яка здебільшого імпортується, – у хімічній промисловості та збільшення виробництва пального на вітчизняних НПЗ і зменшення його імпорту, підвищення екологічних показників – у нафтопереробленні. Механізмами, що забезпечать здійснення зазначених заходів, мають стати пільгове оподаткування для цих галузей, погашення відсотків по кредитах з коштів державного бюджету, стабілізаційного фонду, УБРР, ДІФКУ, зарубіжних та українських кредитних установ, якщо в їх рекапіталізації брала участь держава.

У середньотривалій перспективі мають бути вирівняні диспропорції переважно експортної орієнтації провідних галузей промисловості. Наприклад, для збалансованого розвитку ГМК¹² необхідно нарощувати виробництво у галузях основних споживачах

¹² В Україні експортується близько 70 % металу, у Росії – 55 %, США – 30 %.

металургійної продукції в Україні – машинобудуванні, особливо важкому (залізничному, енергетичному, гірничо-шахтному, підійомно-транспортному, судно- та автомобілебудуванні), виробництві великих металоконструкцій для будівництва, транспорту, добувної галузі, енергогенерації (у т. ч. вітроенергетики) та енергопередачі, сільського господарства.

З огляду на все більшу відкритість економічного простору країни і зменшення ринкової вартості активів для стратегічно налаштованих потужних іноземних та вітчизняних компаній, стають актуальними оптимізаційні заходи, які передбачають побудову вертикально та горизонтально інтегрованих компаній шляхом здійснення угод злиття та поглинання (M&A).

Стабілізації ситуації у промисловості та економіці сприятиме стимулювання внутрішнього попиту через реалізацію великих інфраструктурних проєктів. Це, зокрема, будівництво та модернізація інфраструктурних об'єктів вітчизняними компаніями із застосуванням української техніки, сировини, комплектуючих – транспорту і транспортної інфраструктури, ЖКГ, у т. ч. у напрямі збільшення його енергоефективності, готельного господарства, інфраструктури сільського господарства, у рамках підготовки до чемпіонату Євро – 2012 (частково в рамках громадських робіт, які фінансуються з держбюджету) будівництво спортивних споруд, а також житла в рамках іпотечних програм (різницю між ринковою банківською ставкою і прийнятними для позичальників відсотками за іпотечний кредит можна фінансувати за рахунок стабілізаційного фонду). Цьому слугуватиме й модернізація промислових підприємств у напрямі ресурсозбереження, підвищення характеристик якості продукції для збільшення її конкурентоспроможності. При цьому до інвестиції в розробку, виробництво і придбання ресурсозберігаючої техніки і технологій, а також продукції та послуг з їх використанням повинні застосовуватися податкові преференції та пільговий режим оподаткування, в особливому порядку – при реінвестуванні прибутку. Зараз ці заходи запроваджені щодо виробництва та експлуатації обладнання для використання біопального.

Суттєвому збільшенню попиту на продукцію і технології таких галузей промисловості, як агропромислове машинобудування, хімічна промисловість, сприятиме активізація масового оновлення техніки агросектором у 5-річний період адаптації до норм СОТ, коли може бути продовжене субсидювання галузі. Однак передумовою цього є створення цивілізованого ринку землі. З огляду на кризу ліквідності банків та низьку активність фондового ринку, в здійсненні цього можлива участь суверенних (державних) інвестиційних фондів¹³ держав, розташованих у несприятливих для сільськогосподарського виробництва кліматичних зонах. Так суверенні фонди Лівійської Джамахірії вже ведуть переговори про оренду сільгоспугідь в Україні, Саудівській Аравії, Кувейті, ОАЕ, придбання сільськогосподарських активів у Судані, Пакистані та Казахстані.

Зростання попиту на промислову продукцію інвестиційного призначення вимагатиме перегляду норм амортизації в бік зменшення для прискорення заміни (модернізації) основних засобів економіки. Цьому ж сприятиме зменшення фіскального навантаження на підприємства шляхом зниження ставок податку на прибуток і ПДВ.

Акумуляуванню довгострокових інвестиційних ресурсів, необхідних для розвитку економіки, сприятиме здійснення пенсійної реформи – перехід від солідарної до накопичувальної системи та розвиток страхової справи. На стадії підйому економіки зазначені заходи щодо стимулювання сукупного попиту обумовлять саме мультиплікативний ефект збільшення сукупних доходів, а не чинитимуть інфляційний вплив на економіку.

---

¹³ За оцінками МВФ, вартість активів під їх управлінням у світі оцінюється 3 трлн дол США.

Особливої уваги потребує розробка й реалізація заходів щодо підвищення технологічного укладу та рівня конкурентоспроможності промисловості через пріоритетну підтримку середньо- і високотехнологічних галузей та впровадження інновацій. Складовими цієї системи мають стати:

- законодавче визначення рівня технологічності виробництва, критерієм чого може бути частка валової доданої вартості, створена на підприємстві, і запровадження диференціації податку на прибуток для низько-, середньо- та високотехнологічних промислових виробництв;
- субсидування за рахунок коштів стабілізаційного фонду здійснених виробниками витрат на модернізацію виробництва з метою поліпшення якості продукції, що дозволяється нормами СОТ, у розмірі 20 %;
- збільшення фінансування інноваційних проектів за рахунок нарощування капіталізації ДФКУ та УБРР, розширення пільгового кредитування інвестиційних проектів відповідно до пріоритетів технологічного розвитку;
- розширення державно-приватного партнерства у фінансуванні венчурних інноваційних проектів;
- надання більш широких податкових преференцій «бізнес-ангелам» з огляду на високу ризикованість інноваційних проектів;
- підвищення загальної ефективності функціонування національної інноваційної системи.

Однак у період найбільш гострих фаз кризи з боку державної і регіональної влади має здійснюватися підтримка будь-якого конкурентоспроможного промислового виробництва, особливо в депресивних регіонах, для збереження економічної та соціальної стабільності незалежно від ступеня його технологічності. З огляду на особливо значні негативні наслідки кризи, прийнятною є й відстрочка виконання інвесторами приватизаційних інвестиційних зобов'язань щодо модернізації виробництва в обмін на дотримання соціальних зобов'язань. Проте в подальшому держава має здійснювати моніторинг ситуації на приватизованих підприємствах щодо можливості виконання цих зобов'язань.

Подолання наслідків економічної кризи вимагатиме підвищення ефективності використання ресурсів виробництва, у тому числі робочої сили, що спричинить масові звільнення і зростання безробіття. Тому держава в рамках запобіжних заходів щодо зменшення соціальної напруги повинна ініціювати реалізацію низки проектів із поглинання значної частки надлишку робочої сили, наприклад, у недостатньо розвинутій сфері обслуговування за рахунок розвитку малого та середнього бізнесу.

Захист внутрішнього ринку промислової продукції та підтримка зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств для вирівнювання торговельного сальдо потребує:

- посилення контролю за якістю споживчого імпорту (дотримання ветеринарних, фітосанітарних, екологічних безпечних стандартів) із використанням дозволених СОТ процедур (норми СОТ забороняють обов'язкову сертифікацію, наприклад, щодо продовольчих товарів);
- установа більш жорстких екологічних стандартів для пального, яке виробляється в Україні, стимулювання модернізації його виробництва, а також заміни транспортних засобів, що збільшить попит на продукцію автомобілебудування; запровадження таких заходів у харчовій промисловості потребуватиме нарощування виробництва тест-систем, мобільних лабораторій тощо;
- реалізації низки зовнішньоекономічних і дипломатичних заходів щодо збереження і розширення позицій вітчизняних промислових експортерів на ринках країн СНД та платоспроможних країн, що розвиваються.

У регіональному розрізі активізація інвестиційного процесу в промисловості, підтримка регіональних промислових виробників та здійснення муніципальних інфраструктурних проектів мають забезпечуватися такими заходами, як:

- створення регіональних кластерів за умови збільшення незалежності, повноважень і фінансових можливостей місцевої влади для координації дій промислових, інфраструктурних, науково-технічних, освітніх та інших елементів кластера і досягнення синергетичного ефекту в соціально-економічному розвитку територій;

- розширення дохідної бази місцевих бюджетів за рахунок введення податку на нерухомість та інших зборів і платежів: за в'їзд у центральну частину міст, порушення правил паркування, послуги евакуаторів, користування комунальними об'єктами – мостами, дорогами тощо;

- розширення практики розміщення муніципальних займів під заставу комунальної власності;

- купівля місцевою владою блокуючих пакетів акцій стратегічних для регіонального розвитку підприємств у комунальну власність для недопущення аутсорсингового перенесення виробництв у регіони з дешевшими ресурсами;

- розширення регіональної мережі технологічних та промислових (індустріальних) парків з особливим порядком стимулювання, зокрема у депресивних регіонах.

Особливої уваги держави потребує подальше вдосконалення конкурентного середовища підприємництва в напрямі демонополізації ринку, застосування суворих покарань за антиконкурентні дії.